

АВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫГ ХАРЬЦУУЛСАН ДҮГНЭЛТ

Судалгааны энэхүү үе шатанд зохицуулалтын хувилбаруудын эерэг болон сөрөг үр нөлөөг хооронд нь харьцуулах ажиллагаа хийгддэг бөгөөд аль хувилбар нь зорилгод хүрэх хамгийн боломжтой талаар дүгнэлтийг хийдэг. Өөрөөр хэлбэл, үр нөлөөг тооцох ажиллагааны үр дүнд ганц хувилбар зорилгод хүрэх хамгийн боломжтой гэсэн дүгнэлтэд хүрч болно. Харин асуудлыг шийдвэрлэх хэд хэдэн боломжит хувилбарыг гаргаж ирж тэдгээр хувилбарууд бүгд хэрэгтэй гэж үзвэл тэдгээрийг хооронд нь харьцуулах шаардлагагүй болдог. Мөн зохицуулалтын хувилбаруудаас шууд аль нэгийг сонгох ёстой тухай тухайлан аргачлалд заасан бол харьцуулах боломжгүй юм.

Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын нэгдүгээр хавсралт болох Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлалын 5 дугаар зүйлийн 5.4-т хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах хувилбарыг шууд сонгох дөрвөн тохиолдлыг заасан байх бөгөөд тус зүйлийн 5.4.2 дахь хэсэгт “тухайн асуудлыг гагцхүү хуулиар зохицуулах шаардлагатай болохыг Үндсэн хуульд онцлон заасан бол” хэмээн заасанд манай тохиолдол нийцэж байгаа тухай дээр өгүүлсэн. Иймд бид өмнөх хоёр үе шатанд “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төсөл боловсруулж батлах” хэмээх зохицуулалтын ганц хувилбарыг л шалгасан билээ. Ийнхүү ганц хувилбарыг өмнөх үе шатад сонгосон тул энэ үе шатанд харьцуулалт хийх боломжгүй болж байна. Тиймээс судалгааны энэхүү үе шатанд “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төсөл боловсруулж батлах” хэмээх зохицуулалтын хувилбараас гарч болох эерэг болон сөрөг үр дагаварыг доорх шалгуур үзүүлэлтээр урьдчилан тооцоолсны үр дүнд тодорхойллоо.

	Зохицуулалтын хувилбарууд	Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төсөл боловсруулж батлах
Шалгуур үзүүлэлт	Зорилгод хүрэх байдал	Тус хувилбарын хувьд: -Хууль нь батлагдах шаардлага болон агуулгын чанар сайтай; -Манай улсад тодорхой нэг конвенцод нэгдсэнээр соёлын өвийг амжилттай хамгаалсан сайн туршлага бий -Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа этгээд болон салбарын мэргэжилтнүүд тус конвенцод нэгдэхийг санал нэгтгэйгээр дэмжиж байгаа бөгөөд соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бодлого ч мөн нийцэж байгаа тул тус хувилбар нь иймд зорилгод нийцсэн байна.
	Хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө	Хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд эерэг нөлөө үзүүлж байгааг өмнөх үе шатанд шалгалтын үндсэн дээр тогтоосон болно.
	Зардал, үр өгөөжийн харьцаа	Төрөөс хууль батлахтай холбоотой зардал тодорхой хэмжээгээр гарах хэдий ч тус хувилбар нь зорилгод хүрэхэд илүү тохиромжтой, үр өгөөжтэй байна. Иймд зардал, үр өгөөжийн харьцааны хувьд үр өгөөж нь илүү хэмээн дүгнэж болохоор байна.
	Хууль тогтоомжтой нийцэж байгаа эсэх	Хууль тогтоомжтой нийцэж байгааг өмнөх үе шатанд дэлгэрэнгүй шалгасан болно. Тухайлбал, “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 12 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан “Монгол улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл”-ийн 1.13 дахь хэсэгт заасны дагуу

	“Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцийг соёрхон батлах тухай” хуулийн төслийг боловсруулж, 2023 онд Улсын Их Хуралд өргөн барихаар төлөвлөсөн байна.
Тухайн зохицуулалтаар эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөх этгээдийг тогтоох	Хүн ам, соёлын салбарт ажиллагсад болон соёлын өвийн эсрэг гэмт хэргийн улмаас эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны оролцогчид нь энэхүү зохицуулалтаар эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөх этгээдүүд болно. Харин конвенцийн дагаа тодорхой эрх агуулагч этгээдүүд нь Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах конвенцийн Оролцогч улсууд, эрх бүхий байгууллага, соёл, түүх эсвэл археологийн холбоо хамааралтай улс, Зохицуулагч улс, Зөвлөлдөж буй улсууд, Оролцогч улсын харьяаллын иргэн, Конвенцын Нарийн бичгийн дарга нарын газар, ЮНЕСКО-ийн Ерөнхий Захирал болно.

Дээрх урьдчилсан тооцоололд үндэслэн тухайн хувилбарын эерэг болон сөрөг талыг дүгнэлээ.

Гарч болох эерэг үр дүн

Бидний сонгосон “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төсөл боловсруулж батлах” хэмээх зохицуулалтын хувилбар нь зорилгод хүрэх байдал шалгуур үзүүлэлт, зардал, үр өгөөжийн харьцаа шалгуур үзүүлэлт, хууль тогтоомжтой нийцэж байгаа эсэх шалгуур үзүүлэлт, хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө гэх шалгуур үзүүлэлтийн хувьд эерэг үр дүнг үзүүлж байгаа нь нотлогдож байх бөгөөд энэхүү судалгаагаар шийдвэрлэх зорилго гэж тодорхойлсон “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцод нэгдэн орох” хэмээх зорилгыг хангаж байна.

Гарч болох сөрөг үр дагавар

Зохицуулалтын хувилбарын хувьд гарч болох сөрөг үр дагаварын хувьд тухайн конвенцийн зохицуулалттай холбоотой өмчлөх эрхийн хязгаарлалт, Оролцогч улсуудын зүгээс авагдах хориг арга хэмжээ байж болох хэдий ч эдгээр нь гагцхүү эрх зүйн бус үйлдлийн үр дүнд үүсэх үр дагавар юм. Иймд аргачлалын дагуу дэвшүүлсэн шалгуур үзүүлэлтийг тус зохицуулалтын хувилбар эерэг үзүүлэлттэйгээр давсан болно.

ЗУРГАА. ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БУСАД УЛСЫН ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах олон улсын эрх зүйн зохицуулалт

Дэлхийн өнцөг булан бүрт далайн ёроолд гурван сая хөлөг онгоцны сүйрэл, живсэн хөтүүд болон балар эртний дурсгалт газрууд байдаг гэсэн тооцоо бий.⁶¹ Гэсэн хэдий ч усан доорх соёлын өвийг зөвхөн эдийн засгийн ач холбогдолтой бараа хэмээн ойлгодог байсан үе бий. Тухайлбал, 1999 онд Хятадын 350,000 шаазан эдлэлийг далайгаас гаргаж, Германд дуудлага худалдаанд оруулж, эдгээр эд өлгийн түүх, археологийн үнэ цэнийг үл тоомсорлосон түүхтэй.⁶²

Усан доорх соёлын өвийн байршлыг тогтоох, сэргээх, малтлага явуулахад далайн гүндэх үйл ажиллагаанд зориулагдсан тусгай технологи маш чухал юм. Тасралтгүй эрчимжиж буй технологийн хөгжил нь эртний хөлөг онгоцны үлдэгдлийг малтах ажлыг хөнгөвчилсөөр байгаа бөгөөд одоогоор 300 гаруй метрийн гүнд хүрэх боломжтой⁶³ байна. Түүнчлэн усан доорх соёлын өв нь аль нэг улсын шууд харьяалалгүй усан доор байх нь бий учир олон янзын ашиг сонирхол бүхий этгээдүүдийн анхааралд үргэлж байсаар иржээ. Энэ ч утгаараа ЮНЕСКО усан доорх соёлын өвд хулгай, шинжлэх ухааны үндэслэлгүй, хууль бус малтлага зэрэг заналхийлж байна хэмээн үздэг.

Өмнө хэсгүүдэд бид дотоодын соёлын өвийг хамгаалдаг хууль эрх зүйн дэглэмтэй харьцуулахад усан доорх соёлын өвийг хамгаалах эрх зүйн зохицуулалт хангалтгүй байдаг тухай дурдсан билээ. Үүнийг харгалзан усан доорх соёлын өвийг хамгаалж чадах олон улсын эрх зүйн тогтолцоог бий болгож, хөгжүүлэх шаардлагатай гэдэг дээр судлаачид, болоод олон улсын байгууллагууд санал нэгдсэний үр дүнд харьцангуй иж бүрэн эрх зүйн орчныг бүхий, амин чухал олон улсын гэрээ болох Усан доорхи соёлын өвийг хамгаалах тухай 2001 оны конвенцийг баталсан юм.⁶⁴

Энэхүү конвенц нэг чухал зарчим бол усан доорх соёлын өвийг газар дээр нь хадгалж, хамгаалахыг нэн тэргүүнд эрмэлзэх тухай юм. Энэ тухай конвенцийн 2 дугаар зүйлийн 5-дахь хэсэгт “Усан доорх соёлын өвд чиглэсэн аливаа үйл ажиллагааг зөвшөөрөх эсвэл хийхээс өмнө усан доорх соёлын өвийг оршин байгаа газарт одоогийн байдлаар нь хадгалах нь хамгаалалтын эхний сонголт гэж үзэх ёстой.” хэмээн заасан байдаг.⁶⁵ Үүнийг олон судлаачид усан доорх соёлын өвийг хамгаалах хамгийн сайн арга гэж хүлээн зөвшөөрдөг.⁶⁶ Учир нь усан доорх нөхцөл байдалд л тухайн соёлын өв нь тогтвортой буюу бүрэн бүтэн байдлаа хадгалан оршиж байдаг бөгөөд уснаас гаргах нь маш өндөр эрсдэлтэй гэж үздэг.

⁶¹ Events at UNESCO Headquarters to Improve the Protection of Underwater Cultural Heritage, холбоос: <http://www.unesco.org/new/en/unesco/resources/heritage-under-the-waves/>.

⁶² Lin Wenrong, The Shipwreck Keeps Germans Busy, холбоос: <http://www.people.com.cn/GB/paper40/2027/324471.html>

⁶³ A Journey to 308 Meters: The Deepest Open Circuit Scuba Dive Ever, Холбоос: <http://www.tech-dive-academy.com/journey.html>

⁶⁴ NIE Bomin, On the International Legal Protection of Underwater Cultural Heritage, China Oceans Law Review/China Oceans Law Review (Vol. 2015 No. 2) холбоос: https://core.ac.uk/download/pdf/41460226.pdf?fbclid=IwAR36f76yi-G7Qw0eBJLF47A9tj4WvkAlcmA5bs8_9dStGRFAW-luTp-3Bkl

⁶⁵ The UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage, adopted in November 2001

⁶⁶ Patrick J. O’Keefe, Shipwrecked Heritage: A Commentary on the UNESCO Convention on Underwater Cultural Heritage, Leicester: Institute of Art and Law, 2002, p. 49

Тус конвенц нь дээр дурдсан зохицуулалтаас гадна усан доорх соёлын өвийг хамгаалахад чиглэсэн олон улсын эрх зүйн хийдлийг нөхөх чухал алхам болсон бөгөөд усан доорх соёлын өвийг дээрэм, хууль бус малтлагаас хамгаалахад чиглэсэн гол зохицуулалт бүхий өргөн хэмжээний зохицуулалт, нарийн зохицуулсан дүрэм бүхий гэдгээрээ чухал олон улсын эрх зүйн баримт бичиг юм. Үүгээр зогсохгүй усан доорх соёлын өвийг хамгаалахад улс орнуудад олон нийтийн мэдлэг, мэдээлэл зохих ёсоор шаардлагатайг харгалзан үзэхийн тулд тус салбарын хөгжлийг дэмжихэд анхаардагаараа нэн эерэг нөлөөлөл, үр дүнг үзүүлдэг хэмээн судлаачид санал нэгтгэйгээр хүлээн зөвшөөрдөг билээ.

Усан доорх соёлын өвийг хамгуулах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцод нэгдэн орсон улсуудын талаарх мэдээлэл

Өнөөдрийг хүртэл тус конвенцод 71 орон нэгдэн ороод байна. Энэ нь ЮНЕСКО-гийн гишүүн орнуудын бараг гуравны нэг нь нэгдэн орсон гэсэн үг юм. Энэхүү конвенц нь конвенцийн 27 дугаар зүйлд заасны дагуу соёрхон батлах, хүлээн зөвшөөрөх, батлах тухай нэгдэн орох тухай баримт бичгээ хадгалуулснаар хүчин төгөлдөр болдог. Конвенцод нэгдэн орсон улсуудыг доорх хүснэгтэд энэхүү судалгаанд ач холбогдолтой мэдээллийн хамтаар, ЮНЕСКО-ийн соёлын өвийн газар зүйн ангиллын дагуу ангилж, жагсаан харуулав.

№	Оролцогч улс	Нэгдэн орсон огноо	Нэгдэн орсон хэлбэр	Далайд гарцгүй орон эсэх
Европ/баруун болон хойд/ ба Хойд Америкийн улсууд				
1.	Бельги	08/05/2013	Соёрхон баталсан	Үгүй
2.	Франц	02/07/2013	Соёрхон баталсан	Үгүй
3.	Итали	01/08/2010	Соёрхон баталсан	Үгүй
4.	Литва	06/12/2006	Соёрхон баталсан	Үгүй
5.	Мальта	04/07/2021	Соёрхон баталсан	Үгүй
6.	Микронезийн Холбоот Улс	04/19/2018	Соёрхон баталсан	Үгүй
7.	Монтенегро	07/18/2008	Соёрхон баталсан	Үгүй
8.	Португал	09/21/2006	Соёрхон баталсан	Үгүй
9.	Испани	06/06/2005	Соёрхон баталсан	Үгүй
10.	Швейцар	10/25/2019	Соёрхон баталсан	Тийм
Зүүн Европын улсууд				
11.	Албани	03/19/2009	Соёрхон баталсан	Үгүй
12.	Болгар	10/06/2003	Соёрхон баталсан	Үгүй
13.	Босни Херцеговина	04/22/2009	Соёрхон баталсан	Үгүй
14.	Хорват	12/01/2004	Соёрхон баталсан	Үгүй
15.	Эстони	11/02/2020	Баталсан	Үгүй
16.	Унгар	03/19/2014	Соёрхон баталсан	Тийм
17.	Румин	07/31/2007	Хүлээн зөвшөөрсөн	Үгүй
18.	Польш	05/18/2021	Соёрхон баталсан	Үгүй
19.	Словак	03/11/2009	Соёрхон баталсан	Тийм
20.	Словен	09/18/2008	Соёрхон баталсан	Үгүй
21.	Украйн	12/27/2006	Соёрхон баталсан	Үгүй
Латин Америк ба Карибийн тэнгисийн улсууд				
22.	Антигуа Барбуда	04/25/2013	Соёрхон баталсан	Үгүй
23.	Аргентин	07/19/2010	Соёрхон баталсан	Үгүй
24.	Барбадос	10/02/2008	Хүлээн зөвшөөрсөн	Үгүй
25.	Болив	02/24/2017	Соёрхон баталсан	Тийм
26.	Коста Рика	04/27/2018	Соёрхон баталсан	Үгүй
27.	Куба	05/26/2008	Соёрхон баталсан	Үгүй
28.	Бүгд Найрамдах Доминикан	23/09/2021	Соёрхон баталсан	Үгүй

29.	Эквадорь	12/01/2006	Соёрхон баталсан	Үгүй
30.	Гренада	01/15/2009	Соёрхон баталсан	Үгүй
31.	Гуатемал	11/03/2015	Соёрхон баталсан	Үгүй
32.	Гуяана	04/28/2014	Соёрхон баталсан	Үгүй
33.	Гайти	11/09/2009	Соёрхон баталсан	Үгүй
34.	Гондурас	07/23/2010	Соёрхон баталсан	Үгүй
35.	Ямаик	08/09/2011	Соёрхон баталсан	Үгүй
36.	Мексик	07/05/2006	Соёрхон баталсан	Үгүй
37.	Панам	05/20/2003	Соёрхон баталсан	Үгүй
38.	Парагвей	09/07/2006	Соёрхон баталсан	Тийм
39.	Сэйнт Киттс ба Невис	12/03/2009	Соёрхон баталсан	Үгүй
40.	Сэйнт Люс	02/01/2007	Соёрхон баталсан	Үгүй
41.	Сэйнт Винсент ба Гренадин	11/08/2010	Соёрхон баталсан	Үгүй
Африкийн улсууд				
42.	Бенин	08/04/2011	Соёрхон баталсан	Үгүй
43.	Кабо Верде	03/26/2019	Соёрхон баталсан	Үгүй
44.	Ардчилсан Бүгд Найрамдах Конго	09/28/2010	Соёрхон баталсан	Үгүй
45.	Габон	02/01/2010	Хүлээн зөвшөөрсөн	Үгүй
46.	Гана	01/20/2016	Соёрхон баталсан	Үгүй
47.	Гвиней	07/13/2021	Соёрхон баталсан	Үгүй
48.	Гвиней-Бисау	03/07/2016	Хүлээн зөвшөөрсөн	Үгүй
49.	Мадагаскар	01/19/2015	Соёрхон баталсан	Үгүй
50.	Мали	03/02/2021	Соёрхон баталсан	Тийм
51.	Намиб	03/09/2011	Соёрхон баталсан	Үгүй
52.	Нигир	10/21/2005	Соёрхон баталсан	Үгүй
53.	Сенегал	09/15/2020	Соёрхон баталсан	Үгүй
54.	Өмнөд Африк	05/12/2015	Хүлээн зөвшөөрсөн	Үгүй
55.	Того	06/07/2013	Соёрхон баталсан	Үгүй
56.	Тринидад Тобаго	07/27/2010	Соёрхон баталсан	Үгүй
Арабын улсууд				
57.	Алжир	02/26/2015	Соёрхон баталсан	Үгүй
58.	Бахрайн	03/07/2014	Соёрхон баталсан	Үгүй
59.	Египт	08/30/2017	Соёрхон баталсан	Үгүй
60.	Иордан	12/02/2009	Соёрхон баталсан	Үгүй
61.	Кувейт	05/30/2017	Соёрхон баталсан	Үгүй
62.	Исламын Бүгд Найрамдах Иран	06/16/2009	Соёрхон баталсан	Үгүй
63.	Ливан	01/08/2007	Хүлээн зөвшөөрсөн	Үгүй
64.	Лив	06/23/2005	Соёрхон баталсан	Үгүй
65.	Морокко	06/20/2011	Соёрхон баталсан	Үгүй
66.	Оман	06/10/2020	Соёрхон баталсан	Үгүй
67.	Палестин	12/08/2011	Соёрхон баталсан	Үгүй
68.	Саудын Араб	11/13/2015	Соёрхон баталсан	Үгүй
69.	Тунис	01/15/2009	Соёрхон баталсан	Үгүй
Ази, Номхон далайн улсууд				
70.	Камбож	11/24/2007	Соёрхон баталсан	Үгүй
71.	Ньюэ	11/15/2019	Хүлээн зөвшөөрсөн	Үгүй

Дээрхээс харвал, тус конвенцод Европ/баруун болон хойд/ ба Хойд Америкийн бүс нутгийн 10 улс, Зүүн Европын 11 улс, Латин Америк ба Карибийн тэнгисийн 20 улс, Африкийн 15 улс, Арабын 13 улс, Ази, Номхон далайн 2 улс тус тус нэгдэн орсон байна. Ийнхүү нэгдэн орохдоо 63 улс соёрхон баталж, 7 улс хүлээн зөвшөөрч, 1 улс баталж тус тус нэгдэн оржээ. Конвенцод нэгдэн орсон улсуудаас Швейцар, Унгар, Словак, Болив, Парагвей, Мали гэсэн 6

Улс далайд гарцгүй байна. Манай улстай адил далайд гарцгүй ч уг конвенцод нэгдэн орсон Эдгээр улсуудад анхаарах нь зүйтэй хэмээн үзэж Швейцар болон Унгар улсын тухай цааш Тухайлан авч үзье.

Швейцарын Холбооны Улс

2019 оны 10-р сарын 25-ны өдөр Швейцарын Холбооны Улсын Дотоод хэргийн яам хариуцсан Холбооны Зөвлөлийн гишүүн Ален Берсет ЮНЕСКО-гийн Ерөнхий захирал Одри Азулэйд "Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай" ЮНЕСКО-гийн конвенцийг соёрхон баталсан тухай баримт бичгийг гардуулан өгснөөр Швейцарын Холбооны Улс тус конвенцод нэгдэн орсон юм.

Швейцар улс далайд гарцгүй хэдий ч нуур, гол мөрний усан доорх соёлын өв ихтэй гэгддэг. Тус улс нь усан доорх археологийн чиглэлээр удаан хугацааны турш тууштай ажиллаж ирсэн бөгөөд судалгааныхаа чанар, шинжлэх ухааны арга зүйн нарийн арга барилаараа дэлхийд алдартай.⁶⁷ Швейцар улс нь археологийн өвөөр маш баялаг. Өнөөдрийн байдлаар хүн төрөлхтний түүхийн бүх цаг үед холбогдох 40,000 орчим археологийн дурсгалууд мэдэгдэж байгаа бөгөөд үүнээс ч олон нь хараахан олдоогүй байгаа гэж үздэг.⁶⁸

Швейцарын нуур, гол мөрөн, намгархаг газар нь хүн төрөлхтний түүхийн бүх цаг үеийн соёлын баялаг өвийг агуулж байдаг онцлогтой. Хамгийн алдартай нь 2011 онд ЮНЕСКО-гийн Дэлхийн өвд бүртгэгдсэн "Альпийн нурууны эргэн тойрон дахь балар эртний үеийн байшингууд" хэмээх овоолгын суурингууд юм. Энэхүү соёлын өв нь нийт 111 объектоос бүрдэх бөгөөд 6 өөр улсын нутаг дэвсгэрт байрладаг.⁶⁹ "Альпийн нурууны эргэн тойрон дахь балар эртний үеийн байшингууд" нь Альпийн нуруу болон түүний эргэн тойронд МЭӨ 5000-аас 500-аад оны үед нуур, гол мөрөн эсвэл намгархаг газарт баригдсан балар эртний овоолго бүхий суурингуудын үлдэгдэл юм. Зарим газарт хийсэн малтлагуудаас Альпийн Европ дахь неолит болон хүрэл зэвсгийн үеийн амьдрал, нийгэм, хүмүүс хүрээлэн буй орчинтойгоо хэрхэн харьцаж байсан талаар чухал ойлголт өгөх баримтуудыг олсон байдаг. Эдгээр газруудын 56 нь Швейцарт байрладаг. Тус суурингууд нь бидний үед онцгой сайн хадгалагдан үлдэж чадсан баялаг соёлын ул мөр, түүх, археологийн дурсгалт газруудын өвөрмөц цогц юм. Иймд энэ бүс нутгийн эрт үеийн газар тариалангийн нийгэм, аж ахуй, соёлыг судлах хамгийн чухал эх сурвалжуудын нэг хэмээн тооцогддог.⁷⁰

Швейцарь улс нь Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцийг соёрхон баталснаар энэхүү соёлын өвд илүү хариуцлагатай хандаж, устгах, тоногдох тохиолдолд шийтгэл ногдуулах, энэ мэтчилэн соёлын эсрэг чиглэсэн үйлдлүүдтэй тэмцэх үүргийг хүлээж буй бөгөөд усан доорх соёлын өвийн эд зүйлсийг хууль бусаар худалдаалахтай тэмцэхэд уг конвенцод нэгдэн орох явдал нь чухал дэмжлэг болно хэмээн үзэж тийнхүү нэгдэн оржээ.⁷¹

Унгар Улс

⁶⁷ Switzerland ratifies UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage, Холбоос: <https://www.unesco.org/en/articles/switzerland-ratifies-unesco-convention-protection-underwater-cultural-heritage>

⁶⁸ Archaeological heritage, <https://archaeologie-schweiz.ch/en/archaeological-heritage/>

⁶⁹ Switzerland ratifies UNESCO convention on underwater cultural heritage. холбоос: <https://heritagetribune.eu/switzerland/switzerland-ratifies-unesco-convention-on-underwater-cultural-heritage/>

⁷⁰ Switzerland commits to the protection of underwater cultural heritage, холбоос: <https://www.unesco.org/en/articles/switzerland-commits-protection-underwater-cultural-heritage>

⁷¹ Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage, Холбоос: <https://www.bak.admin.ch/bak/en/home/baukultur/archaeologie-und-denkmalspflege/unterwasser-kulturerbe.html>

Унгар Улс бол Төв Европын далайд гарцгүй орон юм. Тус улсын томоохон голууд нь Дунай, Тиса ажээ. Дунай нь Унгарын нутаг дэвсгэрт 418 км, Тиса гол нь тус улсад 444 км урттай урсдаг. Бусад томоохон голуудад Хорватын хил дагуух Драва, Раба, Сзамос, Сис, Словакийн хил дагуух Иполи зэрэг голууд ордог. Унгар Улс нь гурван том нууртай. Хамгийн том нь болох Балатон нуур нь 78 км урт, 3-14 км өргөн, 600 хавтгай дөрвөлжин км талбайтай. Унгарчууд тус нуурыг “Унгарын тэнгис” гэж нэрлэдэг. Энэ бол Төв Европын хамгийн том цэнгэг устай нуур бөгөөд амралт зугаалгын чухал бүс юм. Гүехэн ус нь зуны улиралд сэлэх боломжийг олгодог бол, өвлийн улиралд хөлдсөн гадаргуу нь өвлийн спортоор хичээллэх сайхан боломжийг олгодог байна. Бусад томоохон нуур нь Фежер муж дахь Веленс нуур (26 хавтгай дөрвөлжин км) ба Ферто нуур (Нейзидлер Си - Унгарын нутаг дэвсгэрт 82 хавтгай дөрвөлжин км), хиймэл Тиса нуур юм.⁷²

Унгар нь гол мөрөн, нуурын усан доорхи соёлын өв арвинтай, усан доорх археологийн салбар хөгжих өргөн боломжтой улс хэмээгддэг. Тиймдээ ч гол мөрний археологи эрчимтэй хөгжиж байна. Тус улсад усан доорх соёлын өв бүхий 55,000 орчим газар мэдэгдэж байгаа бөгөөд өдгөө 15,000-20,000 газрыг илрүүлээд байгаа ажээ.⁷³ Усан доорх газрууд болон голын эрэг дээрх бусад газруудын хувьд (өтгөн ой, бутаар бүрхэгдсэн) соёлын өв бий эсэх нь нэн тодорхойгүй байдаг онцлогтой агаад ийм учир судлаачид тус улсын усан доорх соёлын өвийн 90-95% нь хараахан олдоогүй байгаа хэмээн үздэг.

2008 онд Дэлхийн нэгдүгээр дайны үед сүйрсэн Австри-Унгарын Тэнгисийн цэргийн хүчинд зориулан бүтээсэн Тегеттофф зэрэглэлийн дөрвөн байлдааны хөлөг онгоцны сүүлчийнх нь болох MS Szent István буюу Эрхэм дээдсийн хөлөг Гэгээн Стефан хөлөг онгоцны сүйрлийг судалсан олон улсын шумбагчдын баг нь хуучин Австри-Унгарын эзэнт гүрний олон үндэстний төлөөллөөс бүрдэж, энэхүү түүхэн соёлын өвийн талаар хамтран ажилласан нь Унгар улсын хувьд бэлгэдлийн хувьд ч өндөр ач холбогдолтой байгаад зогсохгүй усан доорх соёлын өвийг хамгаалах асуудалд олон нийтийн болоод бодлого тодорхойлогчдын анхаарлыг хандуулж чадсан ажээ.

Унгар улс Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах конвенцийг 2014 онд соёрхон баталсан байдаг. Тухайн үед Унгар улсаас Парис хотноо ЮНЕСКО-д суугаа Байнгын төлөөлөгч байсан Каталин Богяй энэхүү конвенцод нэгдэн орсон явдлыг “Унгар улс усан доорхи соёлын өвийг газар дээрх болон доорх өвийг хамгаалж байгаатай ижил төрлийн хамгаалалтаар хангахын ач холбогдлыг ойлгосны үр дүн юм.”⁷⁴ хэмээгээд тус конвенцод нэгдэн орсон зорилгыг далайд гарцгүй улс орнуудын усан доорх соёлын өвийг дээрэмдэх, арилжааны зорилгоор ашиглахаас хамгаалах хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэх явдал гэж тодорхойлсон байдаг.

Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын тус конвенц дох оролцоо

Одоогийн байдлаар Ази, Номхон далайн бүс нутгаас Камбож, Ниуэ гэсэн 2 улс л Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах конвенцод нэгдэн орсон нь бусад бүс нутагтай харьцуулахад хамгийн бага үзүүлэлт юм. Харин сүүлийн жилүүдэд Бүгд Найрамдах Солонгос Улс /цаашид БНСУ гэх/ усан доорх соёлын өвийн тухай үндэсний тайланг гаргаж эхлээд байна. Үндэсний тайлан гэдэг нь усан доорх соёлын өвийн байдал, түүнийг хамгаалах, түүнтэй холбоотой

⁷² A Balaton áttekintő térképe és települései, холбоос: <http://www.kdtvizi.hu/hu/53ab9177-7e15-44eb-a7f3-c004010c2277>

⁷³ Attila J. Tóth, River archaeology – a new tool for historical hydrology, холбоос: <http://real.mtak.hu/5117/1/1135834.pdf>

⁷⁴ Statement by H.E. Ambassador Katalin Bogay at the side event organized by UNESCO and Honduras entitled An Ocean without history? - The importance of underwater cultural heritage, холбоос: <https://ensz.newyork.mfa.gov.hu/enq/news/statement-by-he-ambassador-katalin-bogay-at-the-side-event-organized-by-unesco-and-honduras-entitled-an-ocean-without-history-the-importance-of-underwater-cultural-heritage>

Усад үйл ажиллагааны тухай, улс орнуудын усан доорх археологийн хөгжлийн талаарх Үндэсний тайлан мэдээ юм. Энэхүү тайланг конвенцод оролцогч улсууд болон ЮНЕСКО-ийн гишүүн орнууд зөвшилцөх зорилгоор сайн дурын үндсэн дээр гаргадаг бөгөөд албан ёсны татусгүй байдаг.⁷⁵

БНСУ-д соёлын өвийг хамгаалах ажил 1962 оны 1-р сард "Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль"-ийг баталсанаар эхэлсэн хэдий ч усан доорх соёлын өвийн асуудлыг тусгайлан зохицуулаагүй байдаг. Гэсэн хэдий ч усан доорх археологийн малталга ихээхэн хөгжсөн. 2010 онд "Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль"-ийн хийдэлтэй зохицуулалтыг нөхөх зорилгоор "Оршуулсан соёлын өвийг хамгаалах, судлах тухай хууль"-ийг баталсан. Энэхүү хууль нь усан доорх соёлын өв, ил задгай соёлын өвийн бүс нутгийг тодорхойлох тодорхой заалтуудыг агуулснаараа онцлогтой. Үүгээр усан доорх соёлын өвийн эрх зүйн зохицуулалтыг цаашид илүү дэвшилтэт тогтолцоонд шилжүүлэхэд бэлтгэсэн гэж хэлж болно. БНСУ-ын Далайн соёлын өвийн үндэсний судалгааны хүрээлэнгийн Усан доорх малтлага, хамгаалалтын албаны дарга, Ван Сук Мүүн Үндэсний тайландаа "Солонгосын Соёлын өвийн хэрэг эрхлэх газар, Гадаад хэргийн яам, Газар тээвэр, далайн харилцааны яамтай хамтран Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцийг соёрхон батлах асуудлыг шийдвэрлэхээр ажиллаж байна."⁷⁶ хэмээсэн нь тус улс энэхүү конвенцийг усан доорх соёлын өвийн эрх зүйн зохицуулалтыг хөгжүүлэх гол түлхэц хэмээн харж байгааг илтгэж буй хэрэг юм.

БНСУ-ын усан доорх соёлын өвийн талаарх судалгааг гадаргын судалгаа, малтлага гэсэн хоёр хэсэгт ангилан авч үздэг. Энэхүү ажлын хүрээнд мэргэшсэн байгууллагууд нь Соёлын өвийн газарт бүлтгүүлэн зохих зөвшөөрөл авснаар судалгаа хийх боломжтой болдог бөгөөд одоогийн байдлаар зургаан байгууллага газрын гадаргын судалгаа хийхээр бүртгүүлээд байна.⁷⁷ Харин Далайн соёлын өвийн үндэсний судалгааны хүрээлэн нь БНСУ дахь усан доорх малтлага хийх эрх бүхий цорын ганц институт бөгөөд усан доорх соёлын өвийн малтлагыг дагнан хариуцдаг байгууллага юм. БНСУ-д 1971 оноос өнөөдрийг хүртэл усан доорхи соёлын өвийн нээлт, холбогдох тайлангийн тоо ойролцоогоор 250-д хүрээд байна. Усан доорх малтлагын эхлэл нь 1976 онд Шинань хөлөг онгоцны сүйрлээс эхэлсэн бөгөөд одоогийн байдлаар 11 живсэн хөлөг онгоц, 95,000 шаазан, модон эдлэлийн олдворуудыг 18 газраас малтаж гаргаж ирээд байна. Ийнхүү малтлага, судалгаа хийхэд байгалийн гамшиг, давагдашгүй хүчин зүйлс хүндрэл учруулсаар байна. Тухайлбал, усны хурдан түрлэг, шаварлаг гадаргуу болон өвлийн улиралд усны температур бага байдаг гэх мэт.

Дээр дурдсан Далайн соёлын өвийн үндэсний судалгааны хүрээлэн нь 2011 онд Тэан тэнгисийн бүс нутагт соёлын өвийн аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор "Тэан хамгаалах төв"-ийг байгуулсан. Түүнчлэн усан доорх малталт хийх зориулалт бүхий (290 тонн) тусгай аврах хөлөг онгоц бүтээн байгуулалтын шатандаа явж байгаа бөгөөд энэ нь Зүүн Азид анхдагч юм. Цаашилбал, Тэанд усан доорх соёлын өвийн цогц судалгаа, үзэсгэлэнгийн талбай байгуулж, Солонгосын усан доорх археологийн дэвшилтэт бааз болгон хөгжүүлэхээр төлөвлөж байна.

⁷⁵ National Reports, холбоос:

https://en.unesco.org/underwater-heritage/2001?fbclid=IwAR2zWphYRHWYRM_iKh3r3HU1iR-Qf0IeQ6dnSeG4RqDinSdxflQAY6VWYpC

⁷⁶ Korean statutes of Underwater Cultural Heritage protection, a product of underwater excavation and the stance of the 2001 Underwater Heritage Convention, холбоос:

https://en.unesco.org/sites/default/files/korea_world_reports_on_underwater_cultural_heritage.pdf

⁷⁷ Мөн тэнд.

Долоо. Зөвлөмж

Энэ хэсэгт Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны Конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан Судлах судалгааны өмнөх үе шатуудыг нэгтгэн дүгнэж, энэхүү дүгнэлтэд үндэслэн Тодорхой зөвлөмжийг гаргах болно.

Асуудлыг тодорхойлж шийдвэрлэх гэж байгаа тухайн асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тогтоож, нөхцөл байдлыг дүгнэж үзвэл дараах асуудлуудыг судалгааны шийдвэрлэх асуудал хэмээн үзсэн болно. Үүнд:

Нэгдүгээрт, “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцыг соёрхон батлах тухай” хуулийг батлах шаардлага нь юун түрүүнд Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй холбоотой байна.

Хоёрдугаарт, “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцыг соёрхон батлах тухай” хуулийг батлах хэрэгцээ, шаардлага нь Монгол Улсад усан доорх соёлын өвийг хамгаалах эрх зүйн тодорхой, нарийвчилсан зохицуулалтыг бий болгох, энэ чиглэлээр бусад улсуудтай хамтын ажиллагаа хөгжүүлэх замаар өөрийн улсын түүх, археологийн холбогдол бүхий соёлын өвийг үндэсний эрх зүйн үйлчлэлээс өргөн хүрээнд хамгаалах боломжтой болох зэрэг бодит нөхцөл байдлуудаас үүсэж байна.

Асуудлын хүрээнд эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэд нь Монгол Улсын нийт хүн ам, соёлын салбарт ажиллагсад, эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны оролцогчид болно.

“Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцийг соёрхон батлах тухай” хуулийг батлах шаардлагыг үүсгэж буй асуудлын шалтгаан нөхцлийг дараах нөхцөл байдлууд хэмээн үзсэн. Эдгээр нь:

1. Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенц нь Монгол Улсын заавал соёрхон батлах олон улсын гэрээ мөн.
2. “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцийг соёрхон батлах тухай” хуулийг батлах нь өөрийн улсын түүх, археологийн холбогдол бүхий соёлын өвийг үндэсний эрх зүйн үйлчлэлээс өргөн хүрээнд хамгаалах боломжтой. Тус конвенцод нэгдсэнээр манай улсын археологийн салбар усан доор малтлага, судалгаа хийх чиглэлээр хөгжих боломж бүрдээд зогсохгүй үүгээр дамжуулан бидний нэгэн гол зорилго болсон өөрийн улсын түүхэн холбогдол бүхий гадаад улс дахь дурсгалт газруудад тухайн улстай хамтран ажиллах боломж ч бий болох өндөр ач холбогдолтой.
3. Манай улс далайн эрх зүйн чиглэлд олон улсад санаачилгатай, идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулсаар өдийг хүрсэн нь нээлттэй далайд ч, дотоодын усанд ч хамааралтай олон улсын гэрээ, конвенцуудад нэгдэн орсон байдал, хил орчмын усны тухайд хөрш орнуудтайгаа олон талаар идэвхтэй хамтран ажиллаж байгаа зэргээс харагдаж байна. Энэ нь манай улс усан доорх соёлын өвийг хамгаалах чиглэлд ч идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулах үүргийг албан бусаар хүлээлгэж байна. Мөн түүнчлэн, Монгол Улсын гадаргын усны нөхцөл байдал, цаашид ирээдүйд эрчим хүчний чиглэлээрх төрийн бодлого

усан цахилгаан станц байгуулахад чиглэж байгаагаас манай улсад усан доорх археологийн малтлага, судалгаа явуулах бүрэн боломжтой болох нь батлагдаад зогсохгүй Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцын үйлчлэл дотоодын усанд ч үйлчлэх боломжтой учир үүгээр дамжуулан тус чиглэлийг хөгжүүлэх ч боломж нээлттэй байгааг дурдах нь зүйтэй.

4. Усан доорх малтлага, судалгааны ажлыг хөгжүүлэх нь хүрээлэн буй орчныг хамгаалахад чухал шаардлагатай.
5. Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах эрх зүйн орчны дутмаг байдал.

Дээр дурдсан асуудлыг шийдвэрлэх зорилгыг “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцод нэгдэн орох” хэмээн тодорхойлсон.

Асуудлыг зохицуулах хувилбаруудыг тогтооход, олон улсын гэрээнд нэгдэн орохын тулд зайлшгүй соёрхон батлах тухай хуулийг батлах замаар л нэгдэн орох боломжтой хэмээн Үндсэн хуульд заасан тул хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах зохицуулалтын хувилбарыг шууд сонгох ёстой болсон. Ингэснээр зохицуулалтын хувилбар “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төсөл боловсруулж батлах” хэмээн тодорхойлогдсон. Ийнхүү дэвшүүлсэн асуудлыг шийдвэрлэх боломжит 7 хувилбарыг ерөнхий байдлаар нягтлан шалгахад 1-ээс 6 дугаар хувилбарыг цааш шалгах боломжгүй болох нь батлагдсан тул тэдгээрийн үр нөлөөг тооцох шаардлагагүй гэж үзсэн.

Зохицуулалтуудын хувилбаруудын эерэг болон сөрөг талыг харьцуулан судлах хэсэгт дээрх зохицуулалтын хувилбарыг зорилгод хүрэх байдал болон зардал, үр өгөөжийн харьцаа гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг харгалзан харьцуулан судалсан. Тус зохицуулалтын хувилбарын зорилгод хүрэх байдлыг авч үзэхэд, адилтгах туршлага буюу “Соёлын биет бус өвийг хамгаалан дэмжих тухай” ЮНЕСКО-ийн 2003 оны Конвенцод нэгдэн орсон соёлын өвийг амжилттай хамгаалж буй сайн туршлага бий. Түүнчлэн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа этгээд болон салбарын мэргэжилтнүүд зохицуулалтын хувилбарыг батлах ёстой гэдэгт санал нэгдсэн байдаг. Зардал, үр өгөөжийн харьцааны хувьд, тус зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлэхэд Олон улсын гэрээний тухай хуульд заасан олон улсын гэрээ байгуулах асуудлаар хэлэлцээ хийх, томилолтоор ажиллах, төлөөлөгчид хүлээн авах, хүндэтгэлийн арга хэмжээ зохион байгуулах, олон улсын гэрээ байгуулах, олон улсын гэрээнд нэгдэн орохтой холбоотой судалгаа хийх, олон улсын гэрээг орчуулах, орчуулгыг хянан баталгаажуулах, олон улсын гэрээний тусгай хэвлэмэл хуудас, хавтас, үдээс, лац захиалах зардал улсын төсвөөс гарах бөгөөд аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдэд захиргааны ачаалал, нэмэлт зардал үүсгэхгүй. Харин нийгэмд үзүүлэх үр өгөөж нь конвенцыг ашиглан усан доорх соёлын өвийг хамгаалах эрх зүйн зохицуулалт сайжирч, усан доорх археологийн салбар тус чиглэлээр хөгжиж, цаашид өөрийн улсын түүх, археологийн холбогдол бүхий соёлын өвийг бусад улстай хамтран судлах, малтах боломжтой болох явдал бөгөөд гарах зардлаас ямагт өндөр байна.

Судалгааны дөрөв болон тавдугаар бүлгийг нэгтгэн дүгнэвэл, “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцыг соёрхон батлах

“Ухай хуулийн төсөл боловсруулж батлах” хэмээх зохицуулалтын хувилбар нь Зорилгод хүрэх байдал шалгуур үзүүлэлт, зардал, үр өгөөжийн харьцаа шалгуур үзүүлэлт, хууль тогтоомжтой нийцэж байгаа эсэх шалгуур үзүүлэлт, хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө гэх шалгуур үзүүлэлтийн хувьд эерэг үр дүнг үзүүлж байгаа нь нотлогдож байх бөгөөд энэхүү судалгаагаар шийдвэрлэх зорилго гэж тодорхойлсон “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцод нэгдэн орох” хэмээх зорилгыг хангаж байгаа нь тогтоогдсон.

Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцод одоогийн байдлаар ЮНЕСКО-гийн гишүүн орнуудын бараг гуравны нэг нь 71 орон нэгдэн ороод байгаа ба эдгээр улсуудыг ангилан авч үзвэл, Европ/баруун болон хойд/ба Хойд Америкийн бүс нутгийн 10 улс, Зүүн Европын 11 улс, Латин Америк ба Карибийн тэнгисийн 20 улс, Африкийн 15 улс, Арабын 13 улс, Ази, Номхон далайн 2 улс тус тус нэгдэн орсон байна. Ийнхүү нэгдэн орохдоо 63 улс соёрхон баталж, 7 улс хүлээн зөвшөөрч, 1 улс баталж тус тус нэгдэн орсоноос үзвэл дийлэнх улсууд тус конвенцыг соёрхон батлах замаар нэгдэн орох хандлагатай байдаг ажээ. Конвенцод нэгдэн орсон улсуудаас Швейцар, Унгар, Словак, Болив, Парагвей, Мали гэсэн 6 улс далайд гарцгүй байна. Манай улстай адил далайд гарцгүй ч уг конвенцод нэгдэн орсон эдгээр улсуудад анхаарах нь зүйтэй хэмээн үзэж Швейцар болон Унгар улсын тухай нарийвчлан судалсан.

Тус хоёр улсын хувьд нийтлэг байдлаар далайд гарцгүй хэдий ч нуур, гол мөрний усан доорх соёлын өв ихтэй, усан доорх археологийн чиглэлээр удаан хугацааны турш тууштай ажиллаж ирсэн арвин туршлагатай улсууд байна. Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцод нэгдэн орсон зорилгын хувьд тус улсууд нь усан доорх соёлын өвд илүү хариуцлагатай хандаж, устгах, тоногдох тохиолдолд шийтгэл ногдуулах, энэ мэтчилэн соёлын эсрэг чиглэсэн үйлдлүүдтэй тэмцэх үүргийг хүлээж усан доорх соёлын өвийн эд зүйлсийг хууль бусаар худалдаалахтай тэмцэхэд дэмжлэг болно хэмээн үзэж далайд гарцгүй улс орнуудын усан доорх соёлын өвийг дээрэмдэх, арилжааны зорилгоор ашиглахаас хамгаалах хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэхэд хувь нэмрээ оруулах зорилготой байна.

Манай улсын харьяалагддаг Ази, Номхон далайн бүс нутгаас одоогийн байдлаар Камбож, Никуэ гэсэн 2 улс л Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах конвенцод нэгдэн орсон нь бусад бүс нутагтай харьцуулахад хамгийн бага үзүүлэлт юм. Харин сүүлийн жилүүдэд Бүгд Найрамдах Солонгос Улс усан доорх соёлын өвийн тухай үндэсний тайланг гаргаж эхлэн энэ чиглэлээрх үйл ажиллагаагаа эрчимжүүлж тус конвенцод нэгдэн орох зорилгыг дэвшүүлэн ажиллаж байгаа нь манай улстай түүхийн хувьд холбогдол бүхий тус улстай конвенцын дагуу хамтран ажиллах боломж бүрдэхээр байна.

Ийнхүү Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах судалгааны өмнөх үе шатуудыг нэгтгэн дүгнэсний үндсэн дээр дараах зөвлөмжийг гаргаж байна. Үүнд:

1. Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн 2001 оны конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон хуулийн төслийг “Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал”-ын 3 дугаар бүлгийн 4 дүгээр зүйл (олон улсын гэрээ соёрхон батлах тухай хуулийн төсөл боловсруулах)-д зааснаар боловсруулж, холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу УИХ-ын чуулганаар хэлэлцүүлж батлах.
2. Тус конвенцод нэгдэн орохдоо конвенцын 28 дугаар зүйлд заасан дотоодын усны тухай мэдэгдлийг гаргах замаар конвенцын Дүрмийг далайн шинж чанартай биш дотоодын усанд ашиглахаа мэдэгдэх.
3. Тус конвенцод нэгдэн орсон тохиолдолд Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд заасан түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн жагсаалтад “живсэн хөлөг онгоц, агаарын хөлөг” гэж нэмэх, “Усан доорх соёлын өвд чиглэсэн үйл ажиллагаа”, “Усан доорх соёлын өвд санамсаргүй нөлөөлж буй үйл ажиллагаа” гэх ойлголтуудыг хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар хуульчлах.
4. Соёлын тухай хууль, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулиудад усан доорх соёлын өвийг хадгалах зорилгоор хоёр талт, бүс нутгийн болон бусад олон талт хэлэлцээр байгуулах, олон улсын хамтын ажиллагааны тухай дэлгэрэнгүй зохицуулалтыг нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар хуульчлах.
5. Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 38 дугаар зүйлд тодорхойлсон соёлын өвийг хамгаалахтай холбоотой хориглох үйл ажиллагаанууд нь газар, газрын доорх соёлын өвд шууд хамаарах агуулгатай байгааг бусад төрлийн соёлын өвд ч хамаарах агуулгатайгаар өөрчлөх.
6. Далай ашиглах тухай хуульд Монгол Улсын төрийн далбаа мандуулсан хөлөг онгоц усан доорх соёлын өвтэй холбоотой ямар нэг харилцаанд орох бол хэрхэх тухай зохицуулалтыг тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар хуульчлах.

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

Хууль тогтоомж

Монгол хэлээр:

Гадаад хэлээр:

Ном, сурах бичиг, судалгааны тайлан, эмхэтгэл

Монгол хэлээр:

Гадаад хэлээр

Цахим эх сурвалж

Монгол хэлээр:

Гадаад хэлээр: